

References

1. Zharenkova, G.I. (1984). *Spetsifika uchebnoy deyatelnosti* [Children time-lagged psychical development]. Moscow: Pedagogira.
2. Konopkin, O.A. (2004). *Obshchaya sposobnost k samorehuliyatsyy kak faktor subyektnoho razvityia* [Total capacity for self-regulation as a factor in the development of subject] *Voprosy psikhologii, Issue 2*, 128-132.
3. Lubovskii, V.I. (1981). *Obshchaya psikhologicheskaya kharakteristika mladshikh shkolnikov s zaderzhkoy psikhicheskogo razvitiya* [The total psychological characterization junior schoolchildren with delay of mental development]. In *Obuchenie detey s zaderzhkoy psikhicheskogo razvitiya*, Moscow: Prosveshchenie.
4. Lynda, A.S. (1979). *Didakticheskie osnovy formirovaniya samokontrolya v protsesse samostoyatelnoy uchebnoy raboty uchashchikhsya* [Didactic bases of forming of self-control in the process of independent educational work of student]. Moscow: Vysshaya shkola.
5. Rusakova, O.V. (2008). *Otdelnye voprosy problem formirovaniia samoreguliacii uchebnoi deiatelnosti u mladshih podrostkov v processe obucheniia* [Selected issues of formation of the problem of self-control of educational activity at younger teenagers in the course of training]. Retrieved from: <http://www.emissia.org/offline/2008/1269.htm>.
6. Pevzner, M.S. (1966). *Deti s otklonenyami v razvitii* [Children with rejections in development]. Moscow: Prosveshchenie.
7. Deci, E. L., Ryan, R. M. (1985). The dynamics of self-determination in personality and development. In R. Schwarzer (Ed.) *Self-related cognitions in anxiety and motivation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
8. Kopp, C.B. (1987). The growth of self-Regulation caregivers and children. In N. Cisentag (ed.) *Contemporary Topics in Developmental Psychology*. N. Y.

УДК 376.3. : 37.012.3

Рібцун Ю.В.

к.пед.н., ст.н.сп., старший науковий співробітник лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, м.Київ

ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» ДЛЯ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті розкривається актуальність і своєрідність створення навчальної програми «Музичне мистецтво» для роботи з учнями восьмого класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, висвітлюється логіка побудови табличної структури програми, зокрема виокремлення колонок змісту основної загальної освіти, державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, спрямованості корекційно-розвивальної роботи, а також чотирьохкомпонентного переліку орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Ключові слова: музичне мистецтво, навчальна програма, школярі з тяжкими порушеннями мовлення.

Постановка проблеми. Старша ланка загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) передбачає формування та удосконалення цілісного комунікативно-мовленнєвого, інтелектуального, естетично-духовного, емоційного, фізичного розвитку дитини в умовах предметного навчання, її морально-етичне виховання, формування природничо-наукового і гуманітарного світоглядів, що повністю відповідає Проекту Закону України «Про освіту» (2016 р.) [3]. Зокрема у ст. 21

«Освіта осіб з особливими освітніми потребами» цього Проекту зазначається, що держава створює всі умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами в отриманні якісної освіти, з урахуванням індивідуальних можливостей, нахилів, здібностей та інтересів, індивідуальних психофізичних можливостей та у тій формі, яка для кожної дитини є найоптимальнішою.

Однією з обов'язкових навчальних дисциплін, які вивчають восьмикласники з ТПМ, залишається «Музичне мистецтво», адже саме музика має вагоме значення для особистісного розвитку школяра, збагачення та гармонізації його внутрішнього духовного світу, усвідомлення ролі мистецтва в житті людини, розуміння мистецьких цінностей сучасності шляхом опосередкованого знайомства з талановитими композиторами і співаками, шедеврами світової музики, випробуваних часом.

Аналіз актуальних досліджень. Звук у цілому впливає на тіло, душу та розум людини, адже не дарма швейцарський доктор медицини Ганс Дженні зазначав: «Звук – це не безладний хаос. Це динамічний, але впорядкований паттерн». Здавна відомо, що звукові частоти можуть бути зцілювальними: так, звук 285 Гц дає відчуття легкості в тілі, 396 Гц – вивільнення від страхів, 417 Гц – розв'язання внутрішніх конфліктів, 528 Гц – зцілення ДНК, відновлення клітин, 639 Гц – гармонізацію відносин (Ф. Блум, Л. Бочкар'єв, Ч. Дізенс, В. Марахасін, В. Петрушин, Б. Теплов, Г. Уолтер та ін.).

Важливість вивчення музики учнями старших класів із ТПМ обумовлена її специфічною цілющою мовою у вигляді образів, звуків, ритмів, які сприймаються на слух. Незважаючи на тривалу в часі логокорекцію, удосконалення фонематичних процесів школярів восьмих класів ще потребує проведення цілеспрямованої роботи (О. Аркадьєва, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, З. Пригода, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Н. Чередніченко та ін.).

Зміст запропонованого навчального матеріалу в існуючих загальноосвітніх навчальних програмах є складним для сприймання та розуміння дітьми із ТПМ, що потребує розробки спеціальних навчальних програм з урахуванням специфіки психофізичного розвитку і відповідної структури мовленнєвого дефекту учнів. Саме це спонукало нас до розробки навчальної програми «Музичне мистецтво» для восьмого класу, спрямованої на підвищення духовно-творчого потенціалу навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу.

Метою статті є ознайомлення зі своєрідністю створення навчальної програми «Музичне мистецтво» для роботи з учнями восьмого класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із ТПМ, висвітлення логіки побудови табличної структури програми, зокрема виокремлення чотирьохкомпонентного переліку орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Виклад основного матеріалу, висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Музичне мистецтво відноситься до предметно-орієнтованого циклу старшої школи. Згідно з Додатком 11 до наказу МОН України № 416 від 9.04.2015 р. у Типовому навчальному плані спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей з тяжкими порушеннями мовлення з навчанням українською мовою у 8 класі в рамках освітньої галузі «Естетична культура» передбачено вивчення навчального предмета «Музичне мистецтво» (1 год. на тиждень) [6].

Специфіка організації і проведення освітньо-виховної та корекційно-розвивальної роботи з восьмикласниками з тяжкими порушеннями мовлення у значній мірі зумовлена особливостями їх психофізичного розвитку. Спів сприяє підйому життєвого тону, покращує кровообіг, що, в свою чергу, позитивно впливає на голосові зв'язки, мигдалини, лімфовузли, підвищує імунітет, активізує діяльність головного мозку, покращує пам'ять, розвиває дихальну функцію. В результаті учнями із ТПМ легше сприймається будь-яка навчальна інформація, ними значно легше переносяться респіраторні захворювання, що в цілому підвищує успішність.

Розроблена нами навчальна програма «Музичне мистецтво» (8 клас) цілком узгоджена з Проектом концепції загальноосвітньої школи України [4], Проектом концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. [5], що передбачає реалізацію освіти як гаранта забезпечення високих соціальних стандартів через продукування свідомих, культурно освічених, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світовому ринках праці.

Навчальна програма з музичного мистецтва побудована в органічній єдності та взаємозв'язку навчання, виховання, корекції і розвитку, заснованої на засадах демократизму, дитиноцентризму, рівного доступу до якісної освіти, врахування вікових особливостей розумового, фізичного і психічного розвитку дитини, індивідуалізації, диференціації і варіативності, цілісності і наступності.

Слід зазначити, що зміст навчальної програми з музичного мистецтва для 8 класу є авторським, адже з програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Музичне мистецтво» (5–8 класи) (укл. Б. Фільц, І. Белова, Г. Букреєва, М. Демчишин, Л. Масол, О. Мільченко, О. Павленко) взяті за основу лише векторні освітні лінії.

Вчитель, спираючись на діалогову стратегію педагогічної взаємодії та враховуючи пізнавальні, мовленнєві та психоемоційні особливості учнів цього віку, здійснює паралельне вирішення загальних навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань.

Програма має *табличну структуру* та складається з трьох колонок. Перша з них розкриває зміст основної ланки загальної освіти, тобто такий комплекс наукових відомостей, знань, навичок і способів дій, з якими знайомляться та які засвоюють учні у рамках освітньої галузі «Естетична культура», повністю узгодженої з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти [1]. Друга колонка висвітлює державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, адаптовані до вимог загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Третя являє собою корекційно-розвивальні лінії, які враховують мовленнєвий, пізнавальний, особистісний розвиток дітей із ТПМ, особливості їх сенсомоторики та емоційно-вольової сфери, а отже, розкривають спрямованість корекційно-розвивальної роботи.

Тематика запропонованих завдань, обсяг і ступінь їх складності повністю відповідають віковим і психофізичним особливостям учнів і в цілому узгоджені з обсягом матеріалу та визначеного навчального часу.

В кінці кожного уроку учителем здійснюється *оцінювання навчальних досягнень школярів*. Відповідно до Додатку до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. «Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015 / 2016 навчальному році» [2] контрольна-оцінна діяльність учителя музики трансформується з контролю й оцінювання предметних знань, умінь і навичок у бік оцінювання компетентностей, тобто готовності та здатності учнів застосовувати здобуті знання і сформовані навички у своїй практичній діяльності. Оцінювання може відбуватися як в усній (запитання – відповідь), так і письмовій (тестові завдання) формі. На основі поточних балів виставляється тематична оцінка, на основі тематичних – семестрова, на основі семестрових – річна з обов'язковим урахуванням динаміки досягнень кожного школяра.

Завершує програму чотирьохкомпонентний *перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності* школярів на кінець навчального року, що обумовлений основними завданнями курсу та корекційно-розвивальними потребами учнів: а) аудіювально-мовленнєвий компонент; б) вокально-мовленнєвий компонент; в) інформаційно-мовленнєвий компонент; г) особистісно-мовленнєвий компонент.

Виокремлення таких компонентів допоможе учителю не лише оцінити продуктивність спільної з учнями діяльності, а й проаналізувати ефективність добору форм і методів роботи, які стимулюватимуть учнів до пізнавально-мовленнєвого зростання.

На кінець навчального року з предмету «Музичне мистецтво» показниками сформованості галузевої компетентності учнів восьмого класу загальноосвітньої спеціальної школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення виступають:

1. Аудіювально-мовленнєвий компонент:

- диференціація творів різних стилів, напрямів і жанрів музики;
- слухання музичних творів, створення виникаючих внутрішніх картин мовленнєвими чи невербальними засобами у вигляді зорових, слухових, смакових, тактильних, нюхових образів-уявлень чи їх комбінацій;
- відчуття різниці мелодії, ритму, динаміки та фактури музичних творів, розуміння їх змісту (у т. ч. іноземних композицій);
- глибоке вивчення мови музики;
- знаходження загальних закономірностей художнього відображення дійсності та внутрішнього світу людини у творчості композиторів різних часів;
- вдумливе сприймання та інтерпретування музичних творів.

2. Вокально-мовленнєвий компонент:

- аналіз ритму мелодії, звернення уваги на зміщення акцентів (синкопи);
- продумування виконавського плану твору з урахуванням динамічного і темпового розвитку музики, визначаючи кульмінацію;
- виконання (спів) тематичних та / чи улюблених музичних різножанрових творів із використанням доступних музичних інструментів або без них;
- опанування вокально-хоровими вміннями та навичками в межах музичних здібностей, з урахуванням психомовленнєвих можливостей (правильність звуковимови, збереження просодичних, складо-ритмічних, лексико-граматичних компонентів мовлення).

3. Інформаційно-мовленнєвий компонент:

- усвідомлення призначення та життєвого смислу академічної і розважальної музики;
- простеження національних музично-педагогічних традицій і сучасних тенденцій розвитку музичної культури в Україні та за її межами;
- розкриття значення емоційного впливу основних видів, стилів, жанрів музики в сучасному суспільстві як складової культури людства;
- специфічне засвоєння інформації через музичні твори, встановлення взаємозв'язків із іншими видами мистецтва, комунікація засобом музики;
- уявлення про творчу спадщину провідних представників світової і вітчизняної музичної культури;
- засвоєння основних музичних понять та відповідної термінології, використання її у навчальній та побутовій комунікації;

4. Особистісно-мовленнєвий компонент:

- емоційне реагування на художні твори та знаходження в них особистісного смислу;
- пошук у музиці особистісних смислів співзвучних власному духовному світові;
- вербальна, вокальна, інструментальна, ритмічна, художня, пластична імпровізація;
- зміцнення ціннісних орієнтацій, аргументація своїх думок, суджень, оцінок із використанням синтаксично та семантично правильного зв'язного мовлення;
- збагачення емоційно-естетичного досвіду, духовно-естетичне самовдосконалення;
- розвиток загальних і музичних здібностей, творчого потенціалу особистості;
- відчуття потреби у творчій самореалізації.

Слід зазначити, що представлені показники можуть варіюватися в залежності від механізмів виникнення та прояву мовленнєвих порушень у школярів і з опорою на найбільш збережені компоненти мовленнєвої та пізнавальної діяльності.

Запропонована навчальна програма дасть змогу педагогам познайомити школярів з емоційно і творчо насиченим світом музичного мистецтва, найкращими зразками світової та вітчизняної культури.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 23 листоп. 2011 р. № 1392, зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ від 21 серп. 2013 р. № 538-2013-п / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
2. Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015 / 2016 навчальному році : Додаток до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу до вид.: : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/metodichni-rekomendacziyi-2015-2016.pdf>
3. Проект Закону України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Режим доступу до вид.: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennya-zakonoproektu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB.html>
4. Проект концепції загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс] // Режим доступу до вид.: <http://undip.org.ua/info/anons.php/gromads%60ke-obgovorennya-proektu-kontseptsiyi-seredn%60oyi-zagal%60noosvitn%60oyi-shkoly-ukrayiny-/>
5. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид.: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>.
6. Типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з навчанням українською мовою : Наказ МОН України № 416 від 9.04.2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukr-doc226029.html>

Ю.В. Рибцун

К проблеме создания учебной программы «музыкальное искусство» для школьников с тяжелыми нарушениями речи

В статье раскрывается актуальность и своеобразие создания учебной программы «Музыкальное искусство» для работы с учащимися восьмого класса общеобразовательных учебных заведений для детей с тяжелыми нарушениями речи, освещается логика построения табличной структуры программы, в частности вычленения колонок содержания основного общего образования, государственных требований к уровню общеобразовательной подготовки учащихся, направленности коррекционно-развивающей работы, а также четырехкомпонентного перечня ориентировочных показателей сформированности отраслевой компетентности на конец учебного года.

Ключевые слова: музыкальное искусство, учебная программа, школьники с тяжелыми нарушениями речи.

Yulia Ribtsun

On The Development Of The Curriculum «Musical Art» For Students With Severe Speech Disorders

The article describes the relevance of the educational program «Musical art» for eighth-grade students with severe speech disorders. The training program «Musical Art» has a specific structure and content. This is due to special needs and the structure of the speech defect students. The lessons of musical art in the eighth grade are carried out on the basis of

pedagogical interaction. In music lessons at the same time addresses common training, educational, correctional and educational tasks. With the help of music students develop phonemic processes easier going perception of educational information. Under the influence of the music students less sick. This generally improves their performance. The curriculum is based on the art of music in a harmonious unity and relationship education, education, correction and development. The «Musical art» for the eighth class is represented as a table of three columns. The first column shows the contents of the basic general education. In the second column of the table lists the state requirements to the level of general education students. The third column contains the tasks of correctional and developmental work. The training program «Musical Art» completed the list of indicators of knowledge and skills of pupils at the end of the school year. The list of indicators includes auditory, vocal, information, personal components in conjunction with a speech. The curriculum will allow teachers to introduce students to the world of music, the best examples of world and domestic culture.

Keywords: *musical art, the curriculum, students pupils with severe speech disorders.*

References:

1. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity* : zatv. Postanovoiu Kab. Ministriv Ukrainy, vid 23 lystop. 2011 r. № 1392, zi zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovoiu KM vid 21 serp. 2013 r. № 538-2013-p [State standard of basic and secondary education]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D>
2. *Osoblyvosti vyvchennia bazovykh dystsyplin u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh u 2015 / 2016 navchalnomu rotsi* : Dodatok do lysta MON Ukrainy № 1/9-305 vid 26.06.2015 r. [Features studying basic subjects in secondary schools in 2015/2016 academic year] Retrieved from: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/metodichni-rekomendacziyi-2015-2016.pdf>
3. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro osvitu»* [The draft law of Ukraine on Education] Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/gromadske-obgovorennia-zakonoproektu-%C2%ABpro-osvitu%C2%BB.html>
4. *Proekt kontseptsii zahalnoosvitnoi shkoly Ukrainy* [The project concept zahalnoosvitnoh school Ukraine]. Retrieved from: <http://undip.org.ua/info/anons.php/gromads%60ke-obgovorennia-proektu-kontseptsii-seredn%60oyi-zagal%60noosvitn%60oyi-shkoly-ukrayiny/>
5. *Proekt kontseptsii rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rr.* [The draft concept of Education of Ukraine for the period 2015-2025 biennium.]. – Retrieved from: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>.
6. *Typovi navchalni plany spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv II stupenia dlia ditei iz tiazhkomy porushenniamy movlennia z navchanniam ukraïnskoïu movoïu* : Nakaz MON Ukrainy № 416 vid 9.04.2015 r. [Special curricula of secondary schools of second degree for children with severe speech disorders with training in Ukrainian] Retrieved from: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukr-doc226029.html>